

A KECSKEMÉTI
KEGYESRENDI ALGYMNASIUM

É V K Ö N Y V E

185⁸/₉-diki

T A N É V R E.

SZERKESZTETTE

CSEH FERENC,

IGAZGATÓTANÁR.

KECSKEMÉTEN,

NYOMATOTT SZILÁDY KÁROLYNÁL.

1859.

T A R T A L O M.

- I. A társadalmak biztosítéka a törvények iránti tisztelet.
 - II. A gymnasium történelmi vázlatának folytatása.
 - III. Tanári kar, tantárgyak osztályokkint, a heti tanórák száma.
 - IV. Városi tanbizottság.
 - V. Az előadott rendes tantárgyak vázlata.
 - VI. Vallási ügy.
 - VII. Fegyelmi ügy.
 - VIII. A gymnasiumhoz kötött segély és ösztöndíj.
 - IX. Tanodai segédszerek és szerelvények.
 - X. Kivonat az 185⁸/₉ tanévben érkezett fontosabb rendeletekből.
 - XI. Kivonat az 185⁷/₈ és 185⁸/₉-ki jegyzőkönyvekből.
 - XII. A tanuló ifjúság névsora s II. félévi osztályzata.
-

I.

A társadalmak biztosítéka a törvények iránti tisztelet.

Kinek tetszenék valamely állam törvények nélkül? A ki pedig közöletek itt marad
erről már azt mondjuk, hogy ő tetteleg beleegyezett azt teendőt, a mit parancsolunk, s a
nem engedelmeskedőről mondjuk: hogy háromszorosan jogtalankodik.

Platon Kritonja.
ford. Tély.

A társadalomban az emberi szív minden érzelme, minden vágya megtestesülve látható; de bármily színben, bárminő alakban tűnjenek is azok fel, a cél hová irányúlnak, akár az egyeseket, akár a többséget vizsgáljuk: többé vagy kevésbé világosan kivehető; látható a kevés jeles, kik magasztos pályájukon ernyedetlen erővel törekednek emelkedni tanúságul a tespedőknek, példányul az indulatok és szenvedélyek bábjátékainak; de láthatók a tévedések áldozatai is, látható az erények kis csoportja szemközt a bűnök seregével.

Nem tagadhatni ugyan, hogy az emberiség általánosan véve folytonosan fejlődik s halad a polgárisodás pályáján; azonban gyakorta oly jeleneteknek vagyunk szem- vagy fültanúi, melyektől megborzadunk, s melyekre az emberiség emelkedésében erősebb hitet is megbolygatja a kétkedés. Ha korunknak annyira magasztalt polgárisultságát nem kölcsönzött mázán keresztül, hanem saját mezében figyeljük, sok helyen szégyenítő meztelenségek tűnnek elő, melyeket még a fényes foszlányok sem födhetnek el; azt vesszük észre, hogy „az ember mindenütt beszennyezi a nagyságot, meddig kezei érnek, és csak a mi ezeken fölül emelkedik, marad tisztán és mocsoktalanul.“ Valóban elkomorodik a komoly figyelő, midőn azt tapasztalja, hogy még most is — beszélnek a világhírű események — Machiavelli, Hobbes, Spinoza elvei szerint a jogok mértéke az önérdek és nyers erő, hogy a szerződések csak addig sérthetetlenek, míg az illetők egyikének érdeke kívánja, hogy az ígéret csak addig érvényes, míg a szükség, veszély, mely miatt tétetett, tart; hogy a polgárisodás evangeliumát apostoli férfiak helyett ágyúk hirdetik és terjesztik; hogy a jogok védelmére még most is leghatályosb és legcélszerűbb eszközök az ágyúk, szuronyok, nyaktiló és kötél. — De szélesbítsük néz körünket, és lássuk, minő meggyőződést, vigasztalást meríthetni abból, hogy a nagy tömeg — valamint nálunk, úgy másutt is — a hasrendszer után indulva, minden törekvését egyedül az anyagi jólétre irányozza, hogy szívnemesítés, erkölcsi érzelem előtte haszontalan portéka, hogy magasabb rendeltetésről gondoskodni idővesztésnek tartja. Jelenleg legfőbb eszmény: a könnyű és kényelmes élet; legbölcsebb, ki legkényelmesebb életre tud szert tenni; a tettek nem belbecse, hanem hasznossága tapsoltatik meg, a megiramlott tömegnek eszébe sem jut kárhóztatni

a ki jogtalan eszközökkel boldogul, minden sikerrel bevégzett tényt a jog rangjára emel, megfedekezvén rendeltetéséről, rabja lett szenvedélyeinek, bálványzója a divatnak, melyet ha jogosan meg nem szerezhet, eladja érte erényét, becsületét, hitét s ezzel mindenét, a mi szent volt előtte, a mi szerencsétlen napjaiban vigaszt nyújtott s elcsüggedt lelkét reménnyel erősítette.

Korunkban az adott szó megszűnt szent lenni, az eskü csak szójáték, a hamis eskü többé nem vétek, sokaknál kereseti forrás, az egeket hasogató káromkodás csak hetykeség, a két-színűség társalgási finomság, a csalárd- és ravaszság kitünő elélhetési ügyesség. — Nem újság, midőn egy élet lassú teremtményeit egy perc dühe, vagy kiszámított nemtelen boszú vagy aljas nyereség kivánsága által elhamvasztva látjuk. — A munkát igen fáradtságosnak találja a henyesség, igen lassúnak a türelmetlen dologtalanság, az álnok- és jogtalanság alattomban annak gyümölcsei elsajátítására szövetkeznek, a szemtelen- és vakmerőség nyilvános rabláson járhatja esztét. Nem újság, hogy míg az iparúzó és kereskedő osztály egy részét foglalkozása helyére őrszemek kísérik, addig az útról leterelt fegyvertelen másik részét egypár fegyveres útonálló véres verejtékétől fosztogatja. Szóljunk-e a zsebelő uzsoráskodásról, vagy a pénzkezelési hütlenség- és sikkasztásokról, vagy azon nemtelen visszaélésekről, melyek a legszentebb célokra alapított intézetek rovására történnek? például: midőn a megszorult szegényebb sorsú gazdáknak nincs egypár száz forintig hitelök akkor, midőn a meg nem szorult gazdagabbnak ezek állnak szolgálatára, ki az intézettől olcsón kölcsönzött de 25—30% kiadott pénzen ugyanazon megszorult polgártársait házok- s földjőktől megfosztja. — Vagy talán azt vélhetjük, hogy keresményünket sőt néha életünket is a zárt ajtók biztosítják? a büntető törvényhatóságok jegyzőkönyvei, az elhullott könyvek és elnémult sohajok beszélhetnének. — A családi élet sebeit, az izgató ábrándokat érinteni sem akarjuk. Ha már az itt csak igen rövid kivonatban felhordott szennyfoltokat egy képbe állítjuk össze, a hirneves polgárisodás képe még most nem más, mint egy arany keretbe feszített s fátyollal elfödött mázolás, melyet csak rövidlátó mondhat remekműnek. Elkekeredik az ember lelke, midőn látja, hogy a szeretetet gyűlölség, a szelidséget vadság, a kölcsönös segedelmezést kölcsönös kifosztás, a barátságot gyalázatos árulás, a jog tiszteletét gúny, pusztítás váltotta fel. És honnan e felfordult világ? mert nincs előttünk többé semmi szent, semmi isteni; nem ismerünk tekintélyt, nem akarunk ismerni törvényt; pedig tekintély és törvény nélkül a polgári társaság fenn nem állhat, vagy legalább feladatát nagy részben meg nem oldhatja.

A társadalom az emberi természet kifolyása. Az embernek szükségei szerint anyagi és szellemi javai vannak, melyek valósítása képezi egyetemes rendeltetését; mint okos teremtmény az ész vezérlete után rendeltetése valósítására törekszik, s azon eszközöket választja, melyek előtte kitűzött célja valósítására legalkalmasbagnak látszanak, s tetteinek is oly irányt ad, mely a valósításra lehető legrövidebb úton vezérli. De az egyes ember tehetségei aránylagosan gyengébbek a többség összetett tehetségeinél, azért is az egyesek az okosság sugallatából többséget vagyis társulatot keresnek, hogy egymást közös célok elérésében kölcsönös segedelemmel gyámolítsák. — A társadalom fennállásának oka tehát a társaséleten kívüli lét tehetetlenségének érzete és azon meggyőződés, hogy mindenki anyagi jóléte mellett szellemi javait is többeknek együttmunkálkodása által sikeresebben eszközölheti; — e szempontból véve

a társadalom célja az embert egyetemes rendeltetése valószínűsítésére biztosan vezérelni, ennél fogva feladata a polgárok szellemi és anyagi javairól lehetőleg gondoskodni ¹⁾. Hogy pedig e feladatot megoldhassa, az államtagnak részéről kezeséget, biztosítékot — mely az államnak békét, szilárdságot, állandóságot kölcsönöz — követel, *mit csak a törvények és jogok tisztelete nyújthat.*

Az ember természeténél fogva nemcsak társas, hanem társadalmi életre is született. Aristoteles emberfölötti lénynek tartja azt, ki az államban nem részesül, mert nincs rá szüksége, azt pedig, a ki nem képes abban részesülni, állatnak nevezi ²⁾. A társadalom, melyhez az emberiség mint eszközhöz oly célok elérése végett folyamodott, melyekre nézve más eszközök elégtelenek, mint ilyen célszerű törvények nélkül fen nem állhat: az ember ugyanis örökké oly érzéki teremtmény marad, melynek vallásra és erkölcsi törvényekre leendő szüksége; társadalomban élván, megfélekedezik embertársairól, ilyenkor polgári törvényeknek kell őt kötelelességeire figyelmeztetni. Továbbá a társadalom legnagyobb része soha sem bír oly világos értelemmel, melynél fogva képes volna mindenkor és mindenestre megítélni, mi magának és másoknak hasznos, és miután az önérdék, az indulatok és szenvedélyek gyakran túlkibábják lelkiismerete szavát, és pedig annál gyakrabban és könnyebben, mennél butább az értett rész, nem bír tiszta és erős akarattal azt és egyedül azt tenni, a mi saját javára és a társadalom közös céljának elérésére elkerülhetlenül szükséges, — e sajátság csak fárasztó önmegtagadás és hosszú keserű tapasztalatok eredménye. — A fenérintett gyarlóságok ellen erős gátat kell vetni, személy-, vagyon- és jogoknak védve kell lenni, a surlódásokat távolítani, az igazságtalanság garázdálkodásait fékezni kell, mi csak célszerű törvények által kivihető.

E szükség eredménye, hogy a társadalomnak, vagy minthogy a társadalom kormány, és kormányzottakból áll, a kormánynak hatalmának kell lenni, minden felmerülő viszonyokat kiemelni, megkülönböztetni, és határozott törvények által megszilárdítani; jogának kell lenni ildomosága szerint a közjó szempontjából egyetemesen kötelező törvényeket alkotni, azok megtartására minden államtagnak kötelezni, az engedelmisséget nemcsak megkivánni, hanem arra minden igazságos dologban kényszeríteni is. E hatalom, e jog nélkül feladatát meg nem oldhatja. Az államtagnak tehát kötelelességek — minthogy minden jog más részről kötelelességet szül — a társadalom törvényeit elfogadni, s minden tetteiket azokhoz szabni, azaz köteles-

¹⁾ Minthogy a társadalom minden egyes tag javait meg nem szerezheti, tartozik megadni a megszerzés lehetőségét, azaz: kellő tért, célszerű eszközöket engedni vagy nyújtani, az akadályoktól megóvni, és az egyesek által szerzett javak birtokát minden veszély ellen biztosítani.

Már az ókor nézete szerint a társadalmak feladata az erkölcsösség volt. Platon szerint — de Legibus — a törvényhozó feladata erényre vezetni az embereket. Ily véleményben volt Cicero is — de Republica. — E nézettel találkozunk az újabb korban is. Bentham törvényhozási elveiben azt mondja: Az erkölcsstan és törvényhozásnak egy tárgya van, s ha bár terjedelemben különböznek egymástól, de célok ugyanaz. Lamartine, L' état, l' église, et l' enseignement című beszédében azt állítja: Les sociétés humaines n' ont d' autre but sérieux, que d' arriver à Dieu par la lumière, et par la vertu“ az emberi társulatoknak nincs más komoly céljuk, mint értelmi világosság és erény által az Istenhez jutni. Somogyi Károly „A törvények iránti engedelmisségről“ kiadott jutalmazott pályamunkájában, ezt mondja: „Hogy pedig ezen két hatalomnak egy e végcélja, megtetszik onnan, mert mind a status, mind az egyház az emberiség megzavart boldogságának helyreállításán dolgozik, vagy dolgozni tartozik. Amaz külső, azaz anyagi erővel, emez belső vagy szellemi munkálkodik.“

²⁾ De Republica.

ségök azoknak engedelmeskedni: „Első kötelességök, ú. m. Aristoteles, a polgároknak magokat az engedelmesre alkalmatosakká tenni“ továbbá: Minden államban függnek a polgárok, s így kell lenni minden egyes személyre nézve azon különbséggel, hogy némely helyeken az emberek szolgálai, másutt csupán a törvényeké.“¹⁾

Nem lehetne a társadalomra nézve nagyobb csapás, mint ha annak törvényeit mindegyik tetszése vagy érdeke, vagy némely törvények helytelensége vagy igazságtalansága felőli balvéleménye szerint megvethetné, vagy kijátszhatná: mert minden egyes tetteinek ohajtott eredményét azon törvények által erősített viszonyok állandóságától várhatja, a melyekre számítását biztosan alapíthatja; de ha minden egyes azokat érdeke után mérlegelve megvethetné, a társadalomban semmi biztos alap nem léteznék, melyre építeni lehetne; ez által megvesztegettetnék a társadalom lelke az egység, széttépetnék a szeretet, egyetértés és hitel köteléke; az elenyészett bizalom, hűség és hitel helyébe, melyek minden foglalkozásnak, ipar és kereskedésnek életet kölcsönöznek, bizalmatlanság, ármány és csalás fészkelnék be magokat, a nyugalmat aggodás, a békét zavar váltaná fel, a növekedő törvénytelenlések csakhamar előlnék a közjólétet, mi által a társadalom alapjaiban rázatnék meg. De továbbá ha minden egyes szabadon megtagadhatná az engedelmeséget oly törvényektől, melyeket magára nézve nyomasztóknak s így helyteleneknek, sőt talán igazságtalanoknak itél, alig maradna egy törvény is köztisztelőben: mert igen kevesen vannak a társadalomban, kik egyik vagy másik törvényt némely körülményben magokra nézve nyomasztónak nem vélhetnék; és így a törvényeknek legnagyobb része, s meglehetően a legsarkalatosabbak, tekintet nélkül maradnának, mi az egésznek veszedelmét szülné. Ily állapot szüntelen kifogásokra, ellenmondás-nyugtalanosság-nyilvános zavarokra adna okot, melyek tagadhatlanul sokkal tetemesb roszak, mint némely önkényes tett korlátozása, vagy oly terhek viselése, melyeket a társadalom fenállása és a közjólét biztosítása minden egyes tagtól követel.²⁾ Ily állapotban el lehetne mondani: „itt a haza üres szónál nem egyéb.“

A hol tehát azon alapelv igazsága, miszerént minden egyes csak a törvénytől szabta korlátok között mozoghat szabadon, hogy a polgár mindent megtehet, csak azt nem, a mi polgártársainak ártalmas, a közjóknak veszélyes, szóval a mi rosz; hogy az önkény helyett egyedül törvényességnek kell uralkodni, gyakorlati jelentőségét elveszti, mind az egyes, mind az egyetemes haladásra szükségkép egyenlően gyászos eredményeknek kell bekövetkezni. Minden államtagnak tegye azt a mit akar, de mindenkor azt akarja, a mit a törvények értelme szerint akarnia kell.

Tagadhatlan, hogy a törvények a viszonyok ismeretétől, ez pedig a dolgok természete felőli fogalmak- és felfogástól függ; minthogy pedig a miveltségi fokozat különböző, a dolgok viszonyai is változandók, sőt állandóságuk mellett is a figyelőt tekintve nem eléggé világosak, fogalmaink is, melyek a törvényeknek alapul szolgálnak, változandók³⁾. Ennek következtében azon férfiak is, kik a társadalom vezetésére hivatvák, fogalmaikban csalatkozhatnak; de figyelemre méltó, hogy a csalhatatlanság isteni és nem emberi tulajdonság. A kormány működését

¹⁾ De Republica.

²⁾ Somogyi Károly. A törv. iránti engedelm.

³⁾ Eötvös József báró. A 19. század uralk. eszméiben.

számtalan nehézségek környezik és kísérik. Egy gyermek-nemzetnél — ha ilyen létezhetnék — a törvényadó nem találván nézeteivel ellenkező reményeket, azt tetszése szerint idomíthatja, mint idomítja szobrász a márványdarabot, melyben eszményét akarja láthatóvá tenni. Lesimul előtte minden akadály, mert megelőzheti a remények és kívánságok keletkeztét, melyek kitűzött céljával ellenkezők leendhetnek. Ha némi kész reményekre akad, törvényeit távulról kezdi hatályosakká tenni, a jelenkor alig veszi észre a változatot, a felnövő nemzedék pedig azokat nem ismervén, elő van készítve. Nem sérti a jelenlegi érdekeket, mert a változást nem érzik, nem a jövőt, mert még nincs megalakúlva, ideje pedig elég van az ifjú nemzedéket rendszeréhez idomíthatni ¹⁾. Átveszi a természettől a világba helyezett embert, s anélkül hogy eredeti jellemvonásait kitorölné, saját mintájába önti, s a független emberből államtágot képez. — De a régibb nemzeteknél megszokott törvényekre, megrögzött előítéletekre, öröklött szokásokra épített remények- s kívánságokkal találkozunk. Ily nemzeteknél rég megásvák a medrek, melyekben a váradalmak folydogálnak; alig tehetni nagyobb változást a nélkül, hogy kisebb-nagyobb mértékben a csendes folyam feltartóztatván, medréből ki ne szoríttassék, s anélkül hogy kisebb-nagyobb mértékben az új építés miatt egy kis rombolás elő ne idéztessék. Oly eljárásban tehát, hol az imádott érdekek szüntelen akadályul szolgálnak, vajmi nehéz, sőt lehetetlen a megszalott remények feljajdulását kikerülni. — Hogy egy tapasztalt nevelő gondjára bízott hajlékony növendéket elvei szerint fejleszzen, növeljen: mi rendkívüliség sincs, de hogy több millióból álló társaság egy békés elégedett államegészsé olvasztassék, ez a társadalmak legmagasabb problémája.

De a hatalommal vissza is élhetni, igaz; de az életben oly hatalom, melylyel visszaélni nem lehetne, nem létezik. Minden emberi hatalom magában hordja az emberi tökéletlenség, gyengeség s visszaélés magvát; e gyarlóság némi eredménytelenítésére csak korlátokat állíthatni fel. — —

A természetben valamint ugrás, úgy tespedés sincs; minden a folytonos fejlődés törvényének hódol. — Az emberiség tökélyeteseése ott végződik, hol a végtelenség; e pályáján minden megállapodás nélkül halad, örök változásának folytonos felbomlás és újjáalakulás eredménye. A legcélszerűbb intézmények idővel előregednek, összedőlnek, helyet engedvén az emberiség életereje lüktetésének és oly intézményeknek, melyek által az emberiség megújul, az eszmék megifjodnak. Minden kornak meg vannak saját eszméi, minden új erőteljes és életrevaló eszme harcra kel a régivel, ha legyőzetik, az idő ereibe veszi magát, hová emberi kéznek nyúlni nem szabad; idő teltével ifjú erővel támadja meg a régít, és annál dühösebben tiporja el a régít, mennél tovább kellett az uralomért várakoznia. A megdült eszme magával ragad minden benne gyökerezett intézményt. Ily romokat és újjászületést látott kelet, látott nyugot, az ó-kor telve ily átalakulásokkal, melyek nyomait a nemzetek történelmében és hátrahagyott emlékekben láthatni. Az új eszmék át- meg átalakítják a társadalmakat, az átalakított társadalmak átalakítják ismét az emberiséget; az új helyzet, új körülmények, új eszméket, új érzelmeket, új meggyőződést szülnek, új kívánságokat ébresztenek, és a mely mértékben halad az emberiség, azon mértékben hagy maga után hátra mindent. Hogy a kor meg nem szentesít semmit,

¹⁾ Bentham. A törvények hatalma a váradalmon.

meg nem örökít semmit, megmutatja az élet; egy utókor sem érzi magát lekötelezettnek azon hagyományok iránt, melyeket az előkortól kapott, fentartási vagy utánzási kötelmet el nem ismerve, a hagyományos eszmék és öröklött intézmények szétmállott elemeiből a maga képerre teremt magának mást, újat ¹⁾. „Azonban minden változandóság mellett van egy változhatlan körülmény, az tudnillik: hogy polgári társadalmat törvények és jogok nélkül nem képzelhetünk.“ ²⁾.

Már azon törvényeket, melyek nélkül jól rendezett társadalmat nem képzelhetni, és az azokból folyó jogokat szükségkép úgy kell tekintenünk, mint melyeket maga a természet jelelt ki. Ezen állítás tetsz-képtelenség azok előtt, kik a természettörvény említésére is elmosolyodnak, de ez a dolog lényegén mitsem változtat. Mi a társadalmak valamint alapjaúl, úgy összetartó kötelékeül is az emberi természetet tartjuk, és miután az egész mindenség bizonyos meghatározott törvényeknek hódol, az emberi természetnek is meg vannak saját törvényei, melyek szerint működik, és ezen törvények ép oly függetlenek az emberek véleményétől, mint függetlenek a világegyetemi törvények az égi testektől, melyek azon törvények szerint nehézkednek s futják pályájukat; mint független a fejlődés, növekedés és tenyészás törvénye az állatoktól és növényektől, melyek a szerint fejlődnek. Igaz ugyan, hogy az emberiség másképp hódol törvényeinek, mint más véges teremtmények saját törvényeiknek; mert az ember tette szabad, meg gondolt és meghatározott, még amazoké szükségképi; de az is igaz, hogy az ember szabadsága is korlátok közé van szorítva, miket neki átlépni nem szabad. Minden megszegett törvényt boszú követ. Mi legalább az emberi természet törvényei létét ép úgy nem tudjuk az emberi véleménynek alárendelni, mint nem a világ fennállását bárminő természettani rendszernek. A mi elméleteink a mindenségben uralkodó törvényekhez mitsem képesek adni, de azokat megnyirbálni sem, legyenek a mi véleményeink igazak vagy hamisak, amint hún vagy hűtlenül fejtegetik a törvényeket, az a mindenségre nézve mindegy; minden törvény megtartja erejét s folyamát, s így az emberiség törvényei sem vesztik el az emberiség fölött erejüket s hatalmokat soha.

A társadalom az emberi természet kifolyása, eredménye, műve; fennállanak tehát a törvények, melyek meghatározzák az egyetemes és szükségképi viszonyokat, melyeknek állani kell, hogy a társadalom fennállhasson, ezen törvények nem eredményei, hanem okai a társadalomnak, nem a viszonyok alkalmazzák magokat az emberek akaratához, hanem ezek uralkodnak az emberek fölött. És azért ámbár e törvények fogalmazása- és alkalmazásában nagy véleménykülönbséggel találkozunk, de lényegökben mindenütt ugyanazok, általánosak, egyetemesek, minden idő- s helyben az egész emberiségre nézve multhatlanok ³⁾. Azért ha beismerjük — mit be nem ismerni nem is lehet — hogy a társadalom az emberi természet kifolyása, és hogy a társadalom fennállása bizonyos föltételekhez van kötve; úgy azt is be kell ismerünk, hogy a tényleges törvényeken kívül vannak még más törvények, melyek minden társadalmi rend föltételei levén, ép úgy eredményei az emberi természetnek, mint maga a társadalmi állapot.

¹⁾ La pensée humaine fait le monde à son image. Lamartine. Girond.

²⁾ Eötvös J. báró. A 19. sz. uralk. eszm.

³⁾ Le Rationalisme. Nécessité de la Révélation.

Azonban az érintett természettörvények a társadalom fenállására nem elegendők, nem azért, mert az államtagok nézetei a belátás és felfogás fokozata szerint, mely a nézetek alapítására határozott befolyást gyakorol, igen különbözők; de nem azért is, mert a társadalmi összeköttetésekből a műveltség növekedése szerint mindég újabb és újabb viszonyok merülnek fel, melyek a tényleges törvények szükségét vonják magok után.

Már mi a tényleges törvények hatályát illeti, tagadhatlan, mennél közelebb állanak az emberi természethez, annál nagyobb irántok a tisztelet, annál nagyobb hozzájuk a ragaszkodás: „mert a törvény mindég akkor legerősebb, ha erkölcsi alapon nyugszik, ha a természeti jogok felőli fogalmaknak megfelel. — De, ha ez oknál fogva be is ismerjük, hogy a természet törvényei felsőbbek a tényleges törvényeknél, és azért a tényleges törvényekhez alapúl kell szolgálniok; mindazáltal a tényleges törvények, és azok által kiszabott jogok tiszteletére van szükség mindenk előtt az államban; és a természettörvények tiszteletét is csak annyiból tekinthetjük biztosítéknak, a mennyiben ezen tisztelet a tényleges törvényekre és ezek által kiszabott jogokra is kiterjed.... A tényleges törvények és jogok lenézése által ép a legfontosabb természeti jog szenved sérelmet.“¹⁾ Mert az államtagok azon föltételeket, melyek teljesítését bizonyos javak megnyerése okáért magokra vállalták, ha azon javakról le nem mondanak — nem mondanak pedig le míg a társadalomban maradnak — erkölcsileg véve meg nem szeghetik; már pedig éppen a tényleges törvények azon föltételek, melyek alatt nyujthat a társadalom védelmet, melyek szilárdsága mellett működhetik a közjó előmozdításán. Ha az államtagok a törvények hű teljesítése után jogosan követelhetik az államtól minden veszélytől megvédésöket: ép azon jognál fogva az állam is követelheti minden egyes tagjától a törvényei iránti lelkiismeretes engedelmisséget; ennek következtében a tényleges törvénynek az államtag által elkövetett sérelme a legfontosabb természeti jog sérelmeül tekintendő. Az államtag tehát nemcsak a természeti, hanem a tényleges törvényeknek is köteles hódolni.

E biztosíték nélkül minden intézmény, mi által a társadalom állandóságát, nyugalját, egyesek és az egész jólétét biztosítani törekszik, eredménytelen: mert a törvények magokban tehetetlenek, erejüket a polgárok erényétől kölcsönözik, az erény kötelezi a polgárt öntudat által, mi az embert ör gyanánt örökké kíséri; midőn a törvények csupán büntetés ijesztésével — mit ki lehet játszani — rettentenek. A társadalom nyugalját állandóvá, fenállását szilárdá egyedül törvényeinek lelkiismeretes megtartása szeresheti meg. Külellenség ellen hadi ereje vagy ildomossága által megmentheti életét, de hol az eszköz, ha saját tagjai törvényének megvetése által élete ellen törekszenek? Nincs a társadalomnak saját tagjainál veszélyesb ellensége, ha ellenségévé válnak; ezek szöhetik azon veszélyes hálót, mit kikerülni a társadalomnak nincs módja, de kitartani sem. A társadalomban nem lehet a törvényt megszegni a nélkül, hogy életerébe méreg ne bocsáttassék, minden rossz példa utasítás gyanánt szolgál. Csak egyetlen találkozzék, ki merészen szembeszáljon az engedelmisséget követelő felsőbbiséggel, akadnak mindenkor számosan, kik fölbátorodván az összes jogot s igazságot lábbal tiprandják. Az erkölcsi romlottság méteyként ragad és terjed, még a rend helyreálltával is feltűnedeznek utójelenetei. Nem ok nélkül mondá a görögnek a vele beszélgető persa: mutass nekem görög-

¹⁾ Eötvös J. báró, ugyanott.

honban egyetlenegy várost, mely minden pillanatban nem érezné a fejtelenség rángatózásait. Nektek igen jó törvényeitek vannak, de nem tartatnak meg; nekünk is jó törvényeink vannak, de eredményök nincs: mi néha szerencsétlenek vagyunk a hatalommali visszaélés miatt, ti mindég azok vagytok a rakoncátlanság miatt. ¹⁾ Jobb még rossz törvényekkel is bírni és azokat megtartani, mint jókkal és azokat megvetni. ²⁾

A történetek elég szomorú tanúságot nyújtanak azon szenvedésteljes helyzetről, melybe némely államot a tényleges jogok megvetése süllyesztett. Az emberrel született jogok érdekében minden tényleges jogok megsemmisítették, s dacára minden véres törekvésnek, mi által az államnak állandóságot szerezni igyekvének, nem sikerült azt létesíteni. „E vér- és könnyteljes esemény, hol az erkölcsi törvény oly fényes tanúságot adott magáról a minőt még soha, és oly kérlelhetlenül megboszulta magát miként még soha: tanúság- és példányul szolgálhat minden nemzetnek.“ ³⁾

Mit is használnak a legeszélyesebb törvények, ha azokat mint túrhetlen nyűgöt első alkalommal felhevülésünkben összetépjük. Amint lankad a törvények és jogok iránti tisztelet, azon mértékben tágul a társadalmi kapocs, rogy a társadalmi épület, nincs intézmény, mely azon támaszt kipótolja, a melyet a jogok tisztelete nyújt. Mihelyt ez a társadalomban megszűnik, helyébe némelyek szívébe nagyravágyás helyezi be magát, másokéba irigység, valamennyiébe pedig fősvénység. — Új tárgyak után új vágyak keletkeznek, s a mi azelőtt szeretettel karoltatott fel, megszűnik szeretet tárgya lenni; ha szabadok voltak törvények mellett, törvények ellen akarnak szabadok lenni. A rend kényszerítésnek, a birtok rablásnak, az illedelem együgyűségnek, az előrelátás gyávaságnak nevezetik. ⁴⁾ Az államhatalom nem egyéb mulandó erőlködésnél, mit valamennyinek zabolátlansága első összeütközésre feldönt; vagy az egész idegen kézre kerül. Athena dicsősége, mely város annyi veszélyekkel megküzdött, s mindenkor újra felemelkedett, Chaeroneánál örökre letűnt. Ép oly könnyű volt hadi erejét levérni, mint nehéz volt annak előtte erénye ellen — mit törvényei és jogai iránti szeretet és tisztelet folytonosan ápolt — diadalmaskodni.

„Hatalmas volt Sparta is, míg Lykurgus törvényei erőben álltak, de mihelyt elavultak, az ő dicsősége is elhunyt. Nagy volt Róma, de csak addig, míg a nép engedelmes maradt ősi törvényei iránt. De miután egy Verres csúfot üzhett a köztársaságnak egyesekre nézve legbecsesebb törvényeiből, a közhivatalok népet kirabló intézetekké váltak; miután a nép erkölcsi cseiben megromolva szüntelen csak lázadásokra várt, hogy másébol gazdagodhassék, s az érdem jutalmát erőszakosan ragadá ki a hatalmasabb párt a megvesztegetett nép kezéből: akkor nem vala nehéz egy Jugurthának is ily társaságra romlást és pusztulást jósolni. Mi csuda, ha egy ily megromlott nép, mely előtt semmi törvény nem vala többé szent, melynek sem főnökei nem parancsolák az igazságot, sem polgárai az engedelmisséget nem ismerék, tulajdon gazdagságának és hatalmának súlya alatt összeroskadt.“ ⁵⁾

¹⁾ Anacharsis utaz.

²⁾ Thukyd. I. 3.

³⁾ Lamartine. Girond.

⁴⁾ Montesquien 3. k. 3. c.

⁵⁾ Somogyi K. A törv. iránti enged.

Sajátsága a jelenkornak, hogy minden nemzet örömmel említi jelesbjeit, dicsőségükben büszkélkedik, nagyságokkal idegenek előtt dicsekszik; de azon szeretetben, melylyel hazájokat felkarolták, azon lelki nagyságban, mely által minden tekinteten felülemelkedtek, s az üldözések dacára is szerették nemzetöket, tisztelték törvényeit s jogait: hozzájok méltók lenni kevés törekvés mutatkozik. Az elhunyt erényhősökkel porba hullott a szellem is, mely őket felemelte, s most a lelki vakság sötétségében botorkál. El kell pirulnunk, ha Sokratesre visszaemlékezünk. E pogány bölcs ártatlan létére halálra ítéltetett, midőn Kriton őt barátai segélyével a börtönből meg akarván szabadítani, kérte, engedne barátai kérésének, halljuk mit felelt: Oh jámbor Kriton! a te szivességed nem egyez meg azon elvekkkel, melyeket én mindig követtem, s melyek elhagyására engem soha a legborzasztóbb kínok sem vesznek. — Nemde beismertük, hogy a hazafi első kötelessége a törvényeknek engedelmeskedni? melyek alól magát semmi szín alatt fel nem oldhatja. Nem annyi-e teljesedésöknek ellenállani, mint minden erejüket elvenni, és azokat semmivé tenni? Ha kifogásom volt ellenök, szabad voltam, tőlem függött más hazába költözni, de örömmel hordoztam terhöket, mert ezerszer tapasztaltam védelmüket és jóságuk erejét; és mivel az emberek azokkal elvesztésemre visszaéltek, kívánod-e, hogy azok miatt megrontsam a törvényeket, melyek hazám gyámolai? ¹⁾

Sokan, de igen sokan vannak, kik azt mondják: a társadalom fennállására mindegy akár tiszteletből, akár bármi más okból tartatnak meg a törvények, csakhogy megtartassanak, a jogok ne sértessenek. A társadalom vagy a kormány az államtagok érzelmeit tekintetbe nem veheti, de arra nem is köteles. Vizsgálja-e a kormány az államtagok érzelmeit, nem tudjuk, köteles-e azokat tekintetbe venni, nem vitatjuk. A békés és szilárd fennállásra azon észrevételünk van, hogy a szilárd fennállásnak föltétele a biztos alap, a biztosság mértéke a tisztelet és ragaszkodás, az élet azt mutatja, mi iránt tisztelettel nem viseltetünk, ahhoz nem csak nem ragaszkodunk, hanem mivel terhünkre válik, menekülni is törekszünk; ha tehát a társadalomban a törvények iránt hiányzik a tisztelet, nincs biztosság, a nélkül pedig nincs állandóság. „Ott lehetnek a legszebb rendelvények, ott a leghasznosabb törvények, ha irántuk idegenkedés vert gyökeret keblünkben. A tanácsstermek megvitathatják a nemzetek életébe vágó legkomolyabb kérdéseket, hozhatnak pompásnál pompásabb codexeket, a jegyzők küldhetnek cifrábbnál cifrább jegyzőkönyveket, minden fáradság el van veszve, minden gondoskodás kijátszva, ha az egyes tűzhelyeken másként rendeztetnek az élet törvényei. Míg ott meg nem testesülnek a tanácsstermek igéi, addig a törvényhozók bölcsességét kijátsza az élet.“ ²⁾ Míg az államtagok lelkében azon meggyőződés, miszerént a törvények a társadalomra nézve a legnagyobb jótétemények, miket törvényhozók adhatnak, és hogy azok nélkül kellő renddel békében és boldogul élni teljes lehetetlenség, mély gyökeret nem ver, és ez oknál fogva az államtagok keblét a törvények iránti tisztelet és azokhozi ragaszkodás el nem tölti, a társadalom biztosíték- és szilárd alapon szűkölködik. Ily helyzetben a törvények nem tekintetnek máskép, mint az egyesek java és boldogulása útjába igazságtalanul gördített akadályok. Ily meggyőződéssel megszűnik a törvény jótéteménynek tekintetni, szörnynyé válik, melytől mindenki retteg s

¹⁾ Az idézet Sokrates Kritonnali beszélgetésének igen rövid kivonata.

²⁾ Mocsáry Lajos. Magyar Társasélet.

kikerülni törekszik. Ha jól emlékezünk, sz. Ágoston mondja: „Nemo quod tolerat amat, etsi tolerare amat; nam quamvis gaudeat se tolerare, mavult tamen non existere, quod tolerat“; azaz: ki sem szereti azt, a mit tűr, ámbár tűrni szeret, mert jóllehet örvend azon, hogy tűrni tud, mégis inkább akarja hogy ne létezzék, a mit tűr. Ha a társadalomban a törvények nem tiszteltetnek, csak türetnek, nincs alkalom, mely kijátszásukra meg nem ragadtatnék, nincs mód, mely elmellőzésükre fel nem használtatnék, és a vétkes kísérletek, fájdalom! sokszor véres felvonásokon végződnek.

Arra valók, mondják, a büntető törvények, hogy a rakoncátlanokat megfélemezzék. Igaz, a büntető törvények célja a becsület és jogosság útjáról letérőket visszaterelni, vagy a letérni szándékozókot visszatartóztatni; de jogok tisztelete nélkül mit képesek kivinni, megmutatja az élet. „A mely nép csupán a büntetésektől félelem által tartatik az illető korlátok között, mely enged ugyan a szokott parancsolatnak, de anélkül hogy jósága és hasznossága felől meg volna győződve, csak addig marad nyugodtan és kötelességéhez hű, míg az engedetlenség nem csak igazságos, de hasznos is rá nézve.... s ekkor reménységének teljesítése végett ő nem utál semmiféle eszközt, igazságosnak tartva mindent, mi véleménye szerint leghamarább célhoz vezet, legyen az eszköz aztán rablás, gyújtogatás, gyilkosság, mindegy.“¹⁾ Az élet igen világosan bebizonyítja, hogy a büntető törvények ereje nem elegendő biztosíték a társadalomra nézve; mivel a bűn, mely ellen alkalmaztatik, csak eredménye a rosznak, és nem maga a rosz, melyből származnak a rosz és veszélyes tettek. Hogy a büntető törvények hatályosak legyenek, szükség a jogérzetet, mely az emberi természetben szunnyadoz, mint csíra — ha szabad így szólni — felkölteni, s életerős kifejlésre melengetni. Be kell ismertetni, hogy a társadalmi békés együttlétre, a közjó előmozdítása- és fenntartására mulhatlanul szükséges, hogy mindenki személye és java, mit akár anyagi, akár szellemi ereje által törvényszerűleg szerez vagy szerzett, sérthetetlen legyen. Figyelmeztetni kell azon kellemetlen érzelemre, melyet bennünk oly tettek ébresztenek, melyek által saját vagy más személyét, saját vagy más javát megsértetni, megcsönkíttatni látjuk. Öntudatunk e tényét beismerőre jótékonyan hat a törvény, de nem annyira az ijesztés mint inkább azon roszalás által, melylyel mások sérelmes tetteit kárhoztatjuk, ekkor beismerjük igazságát azon törvénynek, mely tiltja oly tettek elkövetését, melyeket irányunkban elkövetetni nem szeretünk, és igazságosnak ítéljük azt is, hogy mi is alkalmazkodjunk azon törvényekhez, melyek minden egymás iránti sérelmet eltiltanak.

Azért mennél jobban kifejtve a társadalmi viszonyok, mennél világosabb a törvények hasznossága, mennél bizonyosabb, hogy mindenki sajátja biztosítva van, mennél tisztábban feltűnik, hogy a társadalom az emberiség egyetemes rendeltetése valószínűsítésére vezéreltetik: annál erősebb a jogérzet, annál nagyobb a törvények iránti tisztelet és szeretet; mennél nagyobb pedig a törvényekhez ragaszkodás: annál nagyobb a társadalom biztossága, jóllehet a büntetések figyelembe sem vétetnek. Míg oda nem vezéreljük az embereket, hogy a fennemlített igazságokat beismerjék, és azok szerint élni mulhatlan kötelemöknek ismerjék, a büntető törvények nem biztosítják a társadalmat. Mit a törvények és jogok tiszteletének kell kivinni, azt az államhatalom örökké fenyegetés- vagy büntetésre felemelt karja nem fogja kivinni soha,

¹⁾ Somogyi Károly. A törv. ir. enged.

előbb-utóbb érezni kénytelen, hogy eredménytelen büntetéseiben kimerült. Ha pedig a hatalom karja elzsibbad, „akkor azt, a mi előtt százezer lábbal féreg gyanánt csúsztak, százezer karral furiaként rombolják össze.“¹⁾

Figyelemre méltó korunknak oly nézetekkel kalmárkodása is, melyek egyenesen a társadalom fennállása, az állam élete ellen intézvék. Jelenleg épen nem újság hallani: hogy az emberiség kinőtt már jár-szalagából, hogy az emberiség érettkorúságával minden kormánynak meg kell szünnie²⁾. Ezek, mondják sokan, merő ábrándok, minden kornak voltak és vannak ábrádozói, a mostaniak egy része, anélkül hogy az élettől tanácsot kért volna, elméletileg felállított elveiből gombolyítgatja az emberiség elidegeníthetlen jogait, s formuláztatja törvényeit; a másik rész az emberiség jólétét csak a fennálló viszonyok fölforgatásában, és kivihetetlen állapotok létesítésében keresi. Ezek mibesem veszik, ha a társadalom emberségesen igazgattatik, ha a törvények a polgárok személyét és vagyonát védik, ha a társadalom nyugalmat, jólétet élvez; mennyi kormányzottat annyi rabszolgát látnak. Ábrándjokban mindig készek a társadalom nyugalmat, boldogságát kockáztatni, csak hogy képzelményöket testesítve láthassák. A közjő balfogalmától vagy a jövő csillogásától megvakítottán, valódi test helyett árnyékot ölelnek, meg nem gondolván, hogy a lehetőség még nem valóság, s hogy valódi becsesél s bel-értékkel nem a következetes ábránd, hanem a való tényeken alapuló jólét és boldogság bír. Az ily apostolok tanítványaikkal együtt csak kórházba valók.

Legyen. De ha mégis a fennérintett és más hasonló nézetek a társadalomban érvényeségre vergődnek, ha a társadalom jogos fennállása eltagadtatik, ha Proudhon szavainak a nagy többség által hitel adatik, hogy a tulajdon nem más mint lopás, hogy a polgárisodás magasabb fokára emelkedett emberek célszerű kormánya az anarchia, hogy minden kormány jogtalan, s azért meg kell szünnie; s ha e nézetek szerint a társadalom alapjai feldulatni, támaszai összezúzatni, az egész polgári élet felforgattatni szándékoltatik: mivé lesz a társadalom, melyet sok tökélyetlensége mellett is sok okunk van még szeretni? hol az eszköz, mely biztosítja a békét, birtokot, a családok édes fennmaradását? mely biztosítja a tudomány, művészet és erkölcsiség kellő haladását? hol az eszköz, mely az emberiséget a végromlástól megmenti?

Nincs ok rettegni, mondják tovább, az ábrándos nézetek kisértetei előtt, az államok mindenütt fegyverzetek, a közbátorságot nagy seregek biztosítják. Ezt is megengedjük, de figyelemre méltó, hogy az anyagi és erkölcsi test között van némi hasonlóság; az állati testbe a nedvek igen vékony csövecskéken szivatnak fel, s ha a nedvek mérgesek, megmérgezik az egész testet. A nedvesség az épület alapjából még a felsőbb rétegekbe is fellopózik, az ily hajcsövesség meg van a társadalom rétegei között is, s mi történnék akkor, ha a fennálló hatalom tekintélye, a törvények és jogok iránti tisztelet hiányában a romboló nézetek folyadéka a vérmes remény fegyveres hierarchiájának rétegeibe is felszivódik? Előbb-utóbb Lamartine-nal kérdezősködhetni felöle: „Où est elle? és azt felelik majd rá: elle est ensevelie dans sa gloire, de millions de baionnettes n'ont pu la pointer.“³⁾

¹⁾ Montesquieu. A Törv. Lelk. 2. k. 2. c.

²⁾ Proudhon nézetei.

³⁾ Hol van? dicsőségében van eltemetve, a szüronyok milliói nem voltak képesek fenntartani. Discours prononcé au banquet offert par la ville de Mâcon.

De tegyük fel — mert megtörténhetik — hogy a romboló elem legyőzetik, mivel a rend-és műveltségnek mindég lesznek baráti, kik nemes önfeláldozással fognak résztvenni a tusában, mert őket is mint elleneiket a jogérzet fogja lelkesíteni, igazolni fogja őket az öntudat, hogy kötelemeket teljesítik; fognak találkozni, kik más érdekek miatt fognak vívni; találkozni fognak, kik csak azért fognak harcolni, mert visszariadnak a bizonytalan jövő elől; de nyer-e az által a társadalom? nem hihető, mert a legyőzött rész valamint helyzetét, úgy az erősebb féltől adott törvényeket is igazságtalanoknak, az adott vagy nyert jogokat bizonytalanoknak tartván, romboló nézeteit — boszútól is ingereltetvén — kettőzött szorgalommal fogja terjeszteni; a győzelem új harcok előkészülete lesz, míg végre a társadalom azon pontra jut, melyben Hobbes nézete szerint az emberek az állam alakulása előtt éltek; tudnillik mindnyájok örökös háborúja mindnyájok ellen, melyben a társadalom talán győzni fog, de miután szünet nélkül élet-halálra kénytelen küzdeni. ¹⁾ Ily állapot gyötrőbb a vadak társaságánál.

Ha tehát beismerjük — mit be kell ismernünk — hogy az államnak joga és hatalma van az emberiség célja valósítása okáért célszerű törvényeket alkotni, s hogy a társadalom az egyesnek csak azon kört biztosíthatja, melyben másnak és az egésznek kára nélkül egyetemes rendeltetése valósítására mind saját mind a természet erejét fordíthatja; s ennek következtében a társadalom törvényei előtt köteles meghajolni, s törekvéseit azokhoz szabni: úgy azt is be kell ismernünk, hogy a társadalom fenállása s annak nyugalma azon tisztelettől függ, melyben a törvények és azok által meghatározott jogok részesülnek.

Hogy tehát a növelés feladata szerencsésen megoldassék, szükséges, hogy a tudományos képzés az erkölcsös fejlesztéssel karöltve járjon; szükséges, hogy az ész és szívnek egyenlően helyes irányt adandó erkölcsös szellem már az ifjú korban nyert képzés alkalmával erős gyökeret verjen: mert úgy szólván minden attól függ, mily elvek közöltetnek elménkkel, mily érzelmek gerjesztetnek szívünkben, mik hatnak kisedtségünktől fogva lassan fejlődő jellemünkre. Ha az ifjú nemzedék tudományos képzése alkalmával szelíd intések, ha szükséges szigorúbb figyelmeztetések által is oda vezéreltetik, hogy törvényeinek lelkiismeretből hódol, ha azon meggyőződésre emelkedik, miszerént a törvények legnagyobb jótétemények, melyek törvényhozóktól adathatnak, s hogy azok nélkül a társadalom fen nem állhat, vagy célját nem valósíthatja, s ez oknál fogva azokat mindenki teljesíteni köteles, ez által oly biztosítékot nyer a társadalom, minőt más eszközök nem nyújthatnak.

¹⁾ Eötvös J. báró u. o.

II.

A gymnasium történelmi vázlatának folytatása.

Algymnasiumunk történetének fonalát, hol az a Tanodai Lapok 1857-dik évi 23. és 24-dik számaiban közzétéve félbeszakadt, fölvéve folytatjuk az azt illető érdekesb adatokat.

Az említettük számokban előadtuk algymnasiumunk történelme rövid vázlatát keletkezésétől fogva 1855. évben történt amaz üdvös tanügyi mozgalomig, amidőn a helybeni kath. egyháztanács az algymnasium mentőlelőbb fölgymnasiummá szerveztetése iránti szándokát és szilárd akaratát kijelenté, a működő k. r. tanároknak személyenkint 200 pfrt. évi jutalmat nagylelkűleg ajánla, s mind a két határozatát a k. r. kormánytanácscsal közlötta.

Bármennyire kívánatos volt, hogy az ige nemcsak a helyben virágzásnak indúlt reform. fölgymnasiummali nemes versenyzés, de leginkább a helybeni viszonyok aránylagosítása vagy legalább egyensulyozása tekintetéből, még a nemes szándok nyilvánítására következő tanévben megtestesüljön: mind a mellett a fölgymnasium megnyitása évről évre minden hírlapi kürtölések dacára is ez ideig elmaradt.

E tanévben mi nevezetesebb esemény sem adta magát elő, kivevén ama m. kormányrendeletet, mely az egyháztanácsnak a tandíj iránti intézkedésére april 4-kén kelt 7180. sz. a. érkezett, melynek értelme szerént a tandíj további rendeletig fentartatni meghagyatott.

Az eseményekben kopár 1856-ki tanévet termékenyebb váltotta fel. Nt. Gruber kal. József, Szegeden, Nagy-Becskereken, s Tatában társház-, s több éven keresztül tanodaigazgató is, s jelenleg a kecskeméti társház érdemteljes elüljárója, ki még a mult tanévben az algymnasiumban mint német nyelvtanár dicsérettel működött; miután a tanári pályán 49. éven keresztül mindenkor ifjú erővel, kitaró buzgalommal, s ernyedetlen szorgalommal fáradozott, a nt. kormánytanácsunk által bokros érdemeinek írásban nyilvánított beismerésével kora 69. évében a tanári foglalkozástól felmentetett. Hegyi Manó Veszprémbe tétetett át. Az ekép megürült tanszékek elfoglalására t. Kricska kal. József jeles latin költő Vácról — hol mint újoncaink altanítója 4. évig dicsérettel működött, — és Milkovics István Debrecenből rendeltettek.

E tanév második negyedében tartott tanodamegnyitási ünnepély Kecskemét városnak szellemi életére nézve maradandó beccsel bírand, mit, ámbár a gymnasiumot közvetlen nem érdekli, de minthogy a gymnasiumi épületben ment véghez, felemlítni a tanügy érdekében nem lesz fölösleges. A nemes város lelkes polgármestere, t. Hajagos Illés, a háromosztályú reál-tanoda megnyitásáról gondoskodván, alkalmas helyiség hiányában a helybeni kath. gymnasium igazgatóját kérte fel a gymnasiumi épületben fenlevő két tanterem ideiglenes átengedésére. A felszólított igazgató kijelenté, miszerént azon esetre, ha a már megpendített fölgymnasium megnyitása elmaradna, az igénybevett tantermeket — ideiglenes használatra — átengedhetni

nyereségnek tartandja. — Ezen átengedés következtében a 4-ik elemi osztály — mely hasonlóképp csak ideiglenesen volt a gymnasiumi épületbe helyezve — az elemi tanodaépületbe 1857. évi január 15-én visszahelyeztetvén, a reáltanoda 1-ső oszt. a beiratás jan. 19-én t. Szabó József tanár úr által megkezdetvén, annak ünnepélyes megnyitása febr. 4-kére határozottatott. Az ünnepélynek egy avatott tollból került leírását a Tanodai Lapok 1857. évi 7-ik számában olvashatni.

Az ünnepélyt megelőző napon szerencsénk volt tr. Haas Mihály cs. kir. iskolatanácsos ő nagysága — jelenleg szathmári püspök — hivatalos látogatásában részesülni. A körülmények engedte vizsgálatból meritett tapasztalás után az ifjúságot részint serkentve, részint dicsérve általánosan a tudományokkai komoly foglalkozásra s az isteni félelemre buzdítva távozott körünkből a buzgó gyermekbarát.

A reáltanoda a gymnasiumnak is új lendületet adott az által, hogy az annyi éveken keresztül nélkülözött szükséges rajzban a gymnasiumi ifjúság is útmutatást nyer. Az alapító nemes város az ifjú nemzedék műveltségét szélesebb alapra fektetendő, a rajztanári állomást oly föltétel alatt alapítá, mely szerént az illető tanár mind a két gymnasiumi ifjúságot kétszer egy hétben, a rajzban minden díj nélkül oktatni tartozik. Ennek következtében a gymnasiumi ifjúság vallás különbség nélkül szerdán és szombaton délutáni órákban valamint szorgalommal taníttatik, úgy ifjúságunk nagyobb része a kedvező alkalmat hasznára fordítani törekszik.

Minden lépésre, mely szellemi javaink előmozdítása felé történik, minden mozzanatra, mely által különösen az ifjú nemzedék művelődése gyorsabb lendületet nyer, hazafiúi örömtől dagad keblünk; úgy levén meggyőződve, miszerént az ember legdrágább kincse a szívemesség, hasznos ismeretgazdagság, s a törvényekhez simuló hajlékony akarat. Azért jól esik lelkünknek, ha oly tényekről olvashatunk, melyek közművelődésünket, szellemi vagyonságunkat célozzák. Örömkönyűk ülnek szemeinkben, midőn tanodáink számszerinti gyarapodását, szervezését, vagy szegényebb sorsú tanuló ifjaink segedelmezését célzó alapítványok tételét hallhatjuk; meghajlunk a nemes tettek szerzői előtt, mert látjuk, miként a szellemi műveltség fenségének tisztelettel hódolva, sok gonddal megtakarított filléreiket a nemzet közérdekének oltárára áldozatul felrakni törekszenek. Jól esik lelkünknek, hogy ily nemes tettet nagylelkű szerzőjével együtt a t. olvasó közönséggel megismertethetünk: boldog emlékü Hoffmann János, néhai kecskeméti kath. lelkész, c. prépost végrendeletében a helybeni kath. gymnasiumban tanuló ifjak közül, egy kecskeméti szegény kath. szülőktől származott erkölcsös és szorgalmas tanuló részére 400 pfr. alapítványt hagyományozott úgy, hogy annak 24 pfr. évi kamatja a helybeni kath. lelkész, gymnasiumi igazgató és illető tanár által kijelölendő első osztálybeli tanoncnak a helybeni gymnasiumon keresztül ösztöndíjúl szolgáljon. A tőke a kecskeméti kath. egyháztanács által kezeltetik, az ösztöndíj — mely ez évben adatott ki először — mindenkor a gymnasiumi igazgató bizonyítványa mellett az egyházz gondnoknál vétetik fel. E nemes alapítvány, mely egy nemes lélek sugallata, örök emlék leend a hálás utókor előtt. Áldás lebegjen a nemeslelkű jótévő hamvai fölött!

Az év május 24-kén végbement ünnepélyt történeti adataink közé feljegyezni nem csak azért tartjuk méltónak, mivel e nap Kecskemétnek örök emlékül szolgáland, minthogy e napon emeltetett a magas cs. kegyelem által a szabad városok sorába; hanem azért is, mert e napon

gymnasiumunk is egy nem reménylett szerencsében részesült. Ő Cs. Kir. Apostoli Főlsége az őszinte hódolatokat kegyelmesen elfogadván, miután a k. r. társodában a megyei törvényszék helyiségét magas megszemlélésében részesíteni méltóztatott, gymnasiumunkat is hasonló szemlére méltatta. Ez alkalommal a Cs. Fejedelmi Pár Kecskeméten létét t. Kricska kal. József, gymnasiumi tanár, valódi költői ihletesség- s nemzeti lelkesültségtől áthatott s érett gondolatokban gazdag — latin nyelven szerkesztett — alkai ódáival örökíté.

Az események láncolatában a kellemesek mellett, melyeket kedves emlékül jegyzünk fel, az ügysző tartozó kellemetleneket is, habár nem emlékül, de tudomásul fel szoktuk róni. — Történelmi vázlatunk előbbi adataiban előadtuk, miszerént az egyháztanács már az algymnasiumban működő k. r. tanároknak fejenként 200 pfr. évi jutalomdíjt ajánlott; most ismét kénytelennek érezzük magunkat nyilvánítani, miszerént ugyanazon egyháztanács a pénztárba folyó csekély jövedelmi forrás felemlítésével előbbi ajánlatát visszavonta, s így a tanári testület a jutalomban csak 1856. és 1857-ben részesült.

Az 1857/8 tanévre a múlt évben itt működött tanárok közül t. Kovács Rézmán Veszprémbe, t. Milkovics István Kalocsára áttétetvén, a tanári karban ekép származott hézag betöltésére t. Szilassy Ignác Szegedről, és t. Vargha Iászló Debrecenből rendeltettek.

A tandíj beszédését illetőleg 1857. év sept. 25-kén kelt 25606 sz. a. felsőbb helyről leirat érkezett, melyben a gymnasiumi igazgatósággal tudatott, miszerént a kecskeméti kath. algymnasiumban t. Murányi István helyben cs. kir. pénztári tiszt van beszédőnek kirendelve. Erre október 5-én az igazgatóhoz egyházgyűlésileg következő megkeresés menesztetett: „Mint-hogy az egyháztanács elhatározta, miszerént a tandíj fizetését illető kormányrendelet következményeire s bizton reménylendő megváltoztatására nézve a nm. cs. kir. Helytartósági Osztályhoz azonnal kérvény útján járuland: addig is igazgató úr egyházgyűlésileg tisztelettel felkéretik, hogy az egyháztanács felelőségére továbbra is csak 2 pfr. felvételi illetéket sziveskedjék az ifjúságtól beszédni.“ — Az egyháztanácsnak ez ügyben a m. cs. kir. Helytartósági Osztályhoz benyújtott kérvényére 1858. év jan. 21-kén kelt 1095 sz. a. kibocsátott kormányrendelet által a gymnasiumi igazgatóság oda utasítottik, miszerént ez ügyben az 1857. év május 30-kán kelt 13882 sz. alatti rendelet értelmében — bármely részről történhető közbeszólás ellenére is — tartozik alkalmazkodni mindaddig, míg az illető felsőbb helyről ellenkező utasítást nem nyer. — Az egyháztanács — nehogy a szülők elidegeníttessenek — elhatározá, miszerént ez évben a tandíjt maga — egy a kebeléből felkérendő egyén által, mire t. Horváth Döme városi tanfelügyelő kéretett meg — fogja beszédni; s miután a gymnasiumra fordított egész évi költségét az év végével levonandotta, a fenmaradt tiszta összeget a kijelölt beszédő úrnak kézbesítendi. — A fennemlített kormányrendelet következtében tehát már ez évben tandíj fizettetett.

Október 27-kén érkezett körünkbe tr. Haas Mihály iskolatanácsos óngsága, másnap az ifjúság előmeneteléről tudomást szerzendő, tanintézetünk minden osztályát meglátogatá, mindenütt saját megnyerő nyájassággal s a dolog velejébe vágó kérdésekkel kísérle a felelők értelmességét; s mindenütt a tudományok szorgalmas tanulására, különösen a vallás és erkölcsre buzdítá. Minthogy pedig okt. 29-kén egy másutt megtartandó tanodaünnepély személyes jelenlétét igénybe vevé, azon szives ígérete mellett, miszerént kevés idő mulva ismét meglátogatand, az ifjúság és tanári kar üdvkívánatai közt eltávozott.

Második félévben a tanári személyzetben változás történt: miután a január végével kibetegedett t. Vargha László I. Oszt.-főnök tartós betegsége miatt tanszékét vissza nem foglalhatta, a nt. rendkormányzó a helybeni társház aligazgatóját t. Töttösy Eleket felszólítja, minthogy időközben a megürült tanszéket más helyről ide rendelendő tanár által betölteni igen bajos volna, lenne hajlandó azt pótlólag betölteni. A fenérintett aligazgató a nt. rendkormányzó atyai felszólításának örömmel engedvén, a tanszéket ideiglenesen elfogadta.

April 20-kán ünnepünk volt. Azon nap reggelén váratlanul ama kedves hirrel lepeténk meg, miszerént Albrecht cs. kir. Főherceg országkormányzó urunk reggeli 8 órakor városunkba érkezendvén, magas látogatásával a hivatal-helyiségekkel együtt algymnasiumunkat is szerencsételtendi. A kedves hír rövid idő alatt megvalósult. A hivatalos hódolatok elfogadása után mindenek előtt algymnasiumunk volt szerencsés a magas látogatót fogadni. Mi ezen szerencsét nem annyira a helyiség közellétéből, mint inkább a tudományok iránti vonzalom- s a serdülő ifjúság neveltetése iránti magas figyelemből kívánjuk magunknak értelmezni. A cs. kir. Főherceg minden osztályt különösen szerencsételtett, mindenütt legalább egy tanoncot a folyamatban volt tantárgyakból meghallgatni, s magas megelégedésének nyilvános jeleül az ifjúságnak azon napra szünidőt adni kegyeskedett. E magas látogatás alkalmával különösen meglepettünk azon leereszkedő nyájasság által, melylyel kérdéseit mindazokhoz, kiket magas figyelmére méltata, intézni kegyeskedett.

185⁹/₉ tanév. A múlt évi tanárok közül t. Kricska kal. József Veszprémben, t. Töttösy Elek házigazgató és helyettes tanár a tanítástól felmentetvén, mint házigazgató áttetvén, helyettök t. Menyhárt Ágoston Pestről, és t. Bárányi János Tatáról érkeztek.

A tanév október 1-jén a sz. Lélek segélyül hívása mellett vette kezdetét, bevégezvén előbb a fölvételi vizsgálatot. Ugyane hó 4-kén, mint Apostoli Fejedelmünk névünnepe, az ifjúság a tanári testülettel együtt a főtemplomban a Felső Császár hosszú élete-, szerencsés és boldogító uralkodásaért bemutatott sz. mise-áldozatban példás buzgósággal vett részt. Ez után szokott buzgalom- és türelemmel minden félbeszakadás nélkül folytak az előadások.

Minő lépések történtek négy éven keresztül a fölgymnasium felállításának ügyében, hol és minő akadályok gördültek a kivitel elébe, hol és minő eszközök, hol és minő viszonyok között működtek mint tényezők a legyőzendő akadályok elmellőzésére: semmi bizonyosat nem mondhatunk; minthogy a szükséges okmányokhoz ismételt kérésünk után sem juthattunk. Jelenleg mint bizonyost nyilváníthatjuk, miszerént annak szervezése iránt a kecskeméti kath. egyházközség és Kegyesrend között a szerződés folyó évi april 5-kén megkötött, melynek 2-dik pontja értelmében jövő 1860. tanévre az 5-dik osztály mulhatlanul meg fog nyílani.

III.

Tanárikar, tantárgyak osztályokkint, a heti tanórák száma.

1. **Vattay Pál**, II. osztály főnöke, hitelemző, előadá a vallástant 1. 2. 3. 4-ik, a latin nyelvet 2-ik osztályban, hetenkint 16 óráig.
2. **Menyhárt Ágoston**, IV. osztály főnöke, előadá a természettudományokat 1. 2. 3. 4-ik, történelmet és földrajzot 3-ik, latin nyelvet 4-ik osztályban, het. 18 óráig.
3. **Galgóczy Ignác**, előadá a német nyelvet 1. 2. 3. 4-ik, történelmet és austriai honismeretet 4-ik osztályban, het. 17 óráig.
4. **Szilassy Ignác**, I. osztály főnöke, előadá a latin nyelvet 1. és 3-ik, történelmet és földrajzot 1. és 2-ik osztályban, het. 20 óráig.
5. **Cseh Ferenc**, tanodaigazgató, bölcsészettudor, előadá a mennyiségtant 2. 3. 4-ik osztályban, hetenkint 9 óráig.
6. **Bárányi János**, III. osztály főnöke, előadá a magyar nyelvet 1. 2. 3. 4-ik, görög nyelvet 3. 4-ik, számtant az 1. osztályban, het. 20 óráig.

Mindnyájan kegyes tanítórendiek.

Rendkívüli tanárok:

1. **Frank Károl**, reáltanodai tanár, rajztanár.
2. **Kaiser József**, az elemi főtanodában 4-dik osztálytanító, szépírási-, egyházi- és műénektanár.

IV.

Városi tanbizottság.

- T. c. Kovács József, városi tanács- és egyházigazgató.
- „ Horváth Döme, városi tanfelügyelő, egyházközségi tanácsnok.
- „ Hornyik János, városi levéltárnok, egyházközs. tanácsnok.

V.

Az előadott rendes tantárgyak vázlata.

1. Hittan.

- I. Osztály.* Hetenkint 2 óra. I. félév. Az ember végcélja és rendeltetése, az apostoli hitvallás, a szentségek általában, különösen a penitenciatartás és oltári szentség. — II. félév. Az Istennek tiz és az anyaszentegyháznak öt parancsa, keresztény igazság, keresztség, bérmálás, utolsó kenet, egyházi rend, házasság; végre a szentelmények és imádság. Kézikönyv. Egri középkezekizmus.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az isteni tisztelet általában, a templomok, az isteni tisztelet-hez megkivántató tárgyak, a szentségek feladásánál használt szertartások. II. félév. Az ünnepek és más jeles napok, egyházi áldások és szentelések. K. k. Liturgia. Frencl Incétől.
- III. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Az ó-szövetség története a birákgig. II. félév. A biráktól a Megváltó születéseig. K. k. Bibliai történetek. Róder Alajostól.
- IV. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Előkészületek a Megváltó eljövételéhez, Jézus gyermekkora és nyilvános élete. II. félév. Jézus szenvedése, halála és megdicsőítése, végre az apostolok cselekedetei. K. k. mint III. osztályban.

2. Latin nyelv.

- I. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Betűtan, előisme az igékről, fő- és melléknevek, névmások, igehatározók. — II. félév. Számnevek, elüljárók, nevek nemei. K. k. Latin nyelvtan. Szepesi I. rész. Pest 1858. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- II. Osztály.* Het. 8 óra. I. félév. Igetan. — II. félév. Folytatása. K. k. Szepesi II. rész. — Stobaeus erkölcsi mondatai, az Apophtegmaék. Olv. ford. és írásb. dolg.
- III. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat. — II. félév. Folytatás a szóvonzat-ról. K. k. Latin mondattan I. rész. Szepesi, Pest 1856. — Corn. Nep. Vita illustrium virorum. Czuczor Gergelytől. 1843. Ford. elemz. emlézés, írásb. dolg.
- IV. Osztály.* Het. 6 óra. I. félév. Szóegyeztetés, szóvonzat, igeidők használata. — II. félév. * Igemódok, részesülők, állapotjegyzők, hanyatszók, igehatározók használata, szó- s mondatrend, szerkesztés, szómértan, ékes-szókötés. K. k. Latin mondattan. Szepesi. Pest 1856. Latin szókötés. Deák Sándor. Pest 1857. — Julius Caesar de bello Gallico Libr. I. II. Ovidii Trist. Libr. 3 Eleg. 7. Ford. elemz. eml. írásb. dolg.

3. Görög nyelv.

- III. Osztály.* Het. 5 óra. I. félév. Betűtan, az ige némi ismertetése, névragozás és melléknevek. — II. félév. Névmások, számnevek és tiszta jellemű össze nem vonható igék

ragozása. K. k. Elemi hellen nyelvtan. Szepesi I. II. rész. Buda 1852. Olv. ford. elemz. írásb. dolgozatok.

IV. Osztály. Het. 4 óra. I. félév. Névragozás, mellék- és számnevek, névmások és tiszta jellemű össze nem vonható igék gyakorlati ismétlése; tiszta jellemű összevonható, néma és folyékony igék ragozása. — II. félév. A rendhagyó és μ végzetű igékkel a szókötés gyakorlati ismertetése. Olv. elemz. s ford. K. k. Szepesi. Vinterkorn olv. könyvéből: mesék, adomák, elbeszélések. A jelesb darabok betanulása. Írásb. dolg.

4. Magyar nyelv.

I. Osztály. Het. 2 óra. I. félév. Betűtan, helyesírás, szónyomozás, névragozás, fő- és melléknevek. — II. félév. Névutók, névmások, rendes igék ragozása. Olv. elemz. szaválás, írásb. gyakorl. K. k. Ihász Gábor nyelvtana. Eger 1853. Olv. könyv. Szvorényi I. r.

II. Osztály. Het. 2 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék ragozása, határozók, indulat- és kötszók. — II. félév. Fő- és melléknév-képzés. Olv. elemz. szav. írásb. dolg. K. k. ugyanaz. Olv. könyv. Szvorényi II. r.

III. Osztály. Het. 2 óra. I. félév. Rendes és rendhagyó igék gyakorlati ismétlése a fő- és melléknév-képzéssel együtt. — II. félév. Ige- és határozó-képzés, szóösszetétel. Olv. elemz. szav. írásb. dolg. K. k. ugyanaz. Olv. könyv. Szvorényi III. r.

IV. Osztály. Het. 2 óra. I. félév. Mondattan. — II. félév. Irály- és hangmértéktan. K. k. Magyar szókötés. Buda 1852. Sárváry, Pest 1856. Olv. elemz. szav. szerkesztés. Olv. könyv. Szvorényi IV. r.

5. Német nyelv.

I. Osztály. Het. 4 óra. I. félév. Helyes olvasás és írás, személyes névmások, főnevek egyes és többes számban, jelen idejű igékkel és múlt idejű igenevekkel, hívó eset és parancsoló mód, elválasztható elüljárókkal összetett igék, rendhagyó igék jelentő és parancsoló módban, mondatok jelen és jövő idővel. — II. félév. Főnevek, nemszócskák és szem. névmások ragozása, elüljárók. Olv. elem. ford. szav. K. k. Lonkay, Bécs 1858. Olv. könyv: Zweites Sprach- und Lesebuch. Wien, 1856.

II. Osztály. Het. 4 óra. I. félév. Ismétlés, melléknevek fokozása, számnevek, névmások, határozók. — II. félév. Folytatás, szenvedő és visszaható igék, visszamutató névmások, parancsoló és határozatlan mód, viszonyos idő, rendhagyó igék és kötmód. Olv. elemz. szav. ford. K. és olv. k. ugyanaz.

III. Osztály. Het. 3 óra. I. félév. Ismétlés, általános átnézete az összes német szók ragozásának. — II. félév. Mondattan. Olv. elemz. szav. ford. K. és olv. k. ugyanaz.

IV. Osztály. Het. 3 óra. I. félév. Ismétlés, mondattan, egyszerű mondatok. — II. félév. Összevont mondatok, a helyesírás szabályai. Olv. elemz. szav. ford. K. és olv. k. ugyanaz.

6. Történelem és földrajz.

I. Osztály. Het. 3 óra. I. félév. Mér- természettani és politikai földrajz elemei. — II. félév. Folytatás. K. k. Az általános földrajz alapvonalai. Bellinger nyomán Fényes Elek 1857.

- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév Ó-korból Azsia, Afrika és Európa népei a macedonok történetéig kellő földrajzzal. — II. félév. Macedonok és rómaiak története s földrajza. K. k. Pütz I. r. ford. Baranyai Zsigmond.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Középkori történet a keresztes hadjáratokig bezárólag. — II. félév. A keresztes háborúktól Amerika fölfedeztetéseig, különös tekintettel magyarországra, és időszerű földrajz. K. k. ugyanattól II. r.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Újabbkor. Amerika fölfedeztetésétől a francia forradalom kitöréséig. — II. félév. A francia forradalomtól az 1815-ki eseményekig. Időszerű földrajz. — Austriai birodalom ismerete. K. k. ugyanattól III. r. Warhanek. Kurze Reichs- und Länderkunde des Kaiserthums Österreich. Wien.

7. Mennyiségtan.

- I. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Számтан: a négy művelet egész számokkal. Mértan: pontok, vonalak és szögek. — II. félév. Számтан: közönséges és tizedes törtek, többnemű számokkai számítás és viszonyok. Mértan: háromszögek. K. k. Mocnik után Szaboky Adolf. I. rész.
- II. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Számтан: az előbbieket ismétlése után arányok, hármasszabály és kamatszámítás. Mértan: négy- és többszögek, azok területei. — II. félév. Számтан: olasz gyakorlat, mérték- és súlytan. Mértan: Pythagorás tétele, idomok átváltoztatása, vonalak közötti viszonyok és arányok, három- és sokszögek hasonlósága. K. k. ugyanaz.
- III. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. A betűvetési négy művelet egész és törtszámokkal. Mértan: A kör, egyenesvonalú ábrák a körben, kör körül, ábrába és ábra körül írt körök. — II. félév. Hatványok, gyökfejtés, csere és egybevetés. Mértan: a kör és körülék területe, mentélék, hajtalék, csigavonal. K. k. ugyanaz II. rész.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Számтан: összetett arányok s ezeken alapuló számтани műveletek megfejtése. Mértan: a lapok, lap- és testszögek, mértani testek és azok fölülete. — II. félév. Számтан: a számтани műveletek folytatása, s első fokú egyenlet egy ismeretlennel. Mértan: a testek fölületének folytatása, tömegmérés. K. k. ugyanaz.

8. Természettudományok.

- I. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetráaj: bevezetés, emlős állatok. — II. félév. Rovarak és férgek. K. k. Természetráaj elemei. Hanák János, Pest 1853.
- II. Osztály.* Het. 2 óra. I. félév. Természetráaj: madarak, hullók, halak. — II. félév. Növénytan. K. k. ugyanaz.
- III. Osztály.* Het. 2 óra I. félév. Természetráaj: ásványtan. — II. félév. Természettan: a testek közös tulajdonai, vegy- és hévtan. K. k. Hanák János. Bula Theophil. A természettan alapvonalai. Bécs, 1857.
- IV. Osztály.* Het. 3 óra. I. félév. Természettan: a szilárd, híg és légnemű testek egyensúlya, mozgása, hangtan. — II. félév. Láttan, villanyosság, delejesség, csillagtan, természeti

földrajz, légtünettan. K. k. Könnyen érthető alapelemei a természettannak. Schabus után Hollósy Jusztinian. Sopron, 1855.

Rendkívüli tantárgyak.

- a) Ének. Het. 1—2 óra. Az egyházi énektanításban az egész ifjúság részesítettett; a műéneklésben csak a vállalkozók vettek részt.
- b) Szépirás. Erre hetenkint 2 óra fordított.
- c) Rajz. Het. 4 óra. A mértani és szabadkéz-rajzban gyakoroltattak.

VI.

Vallási ügy.

A délelőtti rendes előadásokat $7\frac{1}{2}$ óraker szent mise előzte meg; a vasárnapokon fél-óráig tartott hitoktatást délelőtt $8\frac{1}{2}$ óraker szent mise, délután 3 ór. vecsernye követte.

A kath. növendékek a tanév folytán ötször végezték a sz. gyónást, és ugyanannyiszor részesültek az oltáriszentségben. — A husvétii sz. gyónást 3 napi sz. gyakorlatok előzték meg. — A sz. menetekben mindenkor áhitattal vettek részt.

A vallási oktatás és vizsgálatok főtiszt. **Fektor József** esperes, kecskeméti lelkész és hitbiztos felügyelése alatt tartattak.

A Mózes vallású növendékek a hittanban saját helybeni hittanáruk által oktattattak.

VII.

Fegyelmi ügy.

Az ifjúság részint a tanodai törvények iránt folytonosan élesztett tisztelet, részint a tanárikar kellő felügyelete, részint szükség esetében az igazgatóság komoly fellépése által az illedelem és törvények határai között tartatott.

VIII.

A gymnasiumhoz kötött segély és ösztöndíj.

Örök emlékü Kohári István gr. a kecskeméti kegyesrendi társház alapítója, a szegényebb sorsú tanulók részére is alapítványt örökített. Ezen alapítvány, mely az esztergami ft. Káptalan által kezeltetik, idővel részint a kamatrész tőkésítettése, részint más nemeskeblű ifjúságbarátok bőkezűsége által annyira gyarapodott, hogy annak kamatjából évenként több szegényebb sorsú szorgalmas és példás viseletű növendék kap segélyt. Így e tanévben 17-en részesültek a jótéteményben.

Bold. eml. Hoffmann János, prépost, kecskeméti lelkész, a gymnasiumnak végrendeletileg 420 o. ért. frtot hagyományozott. Ezen összeg évi kamatja 25 frt. 20 kr. ösztöndíjúl szolgál egy kecskeméti szorgalmas növendéknek ; jelenlegi részese Lőrincz István III. oszt. tanonc.

IX.

Tanodai segédszerek és szerelvények.

a) A beirási pénzalapból a szükséges tankönyveken kívül szereztettek :

Budapesti Szemle. 10 füzet.

Német-magyar tudományos Műszótár. 1 kötet.

Tanodai Lapok. 1859. évre.

Krisztus élete. Munkai Jánostól. 1 k.

Osztrákbirodalom térképe. Beckertől.

Atlas der alt. und neu. Geschichten. v. König.

Parallelo-chromatische. 10 Tafeln. v. dr. Lorenz.

Die essbaren und giftigen Pilze. 6 Taf. v. Hartinger und Becker.

Die essbaren und giftigen Schwämme. v. Bill.

b) Ajándékoztattak :

A nm. cs. kir. Helytartósági Osztálytól :

Több iskolai programmon kívül az 1850—51—52—53—54—55-ki birodalmi Törvénycikkek. 1859-ről néhány szám.

Schedaféle térképekből 1 péld.

Ráth Mórtól:

Erkölcsei példák. Alvincitól. 1 kötet.

Horváth Döme városi tanfelügyelő úrtól:

Népszerű egészségtan. 1 köt.

Kazinczi útja Pannonhalmára. 1 füzet.

Friedliche Stunden. v. Hungari. 1 füz.

Virgil Aeneise. Gyuricstól. 1 füz.

Kovács József, tanács- és egyházigazdornok úr szivességéből ásványgyűjteményünk 2 darab sziklafajjal szaporodott.

Kada Andor pestsoltszabolcs megyei orvos és Hantel Károly kecskeméti gyógyszerész urak gymnasiu- munkat két növény-gyűjteménnyel ajándékozták meg; az egyik 150 db. honi gyógy- füvet, a másik 287 db. különféle honi növényt tartalmaz.

A kecskeméti kath. egyházközségtől:

A magyar ígeidőkről. Fogarásitól. 1 köt.

Hangrendi párhuzam. Lugossytól. 1 füz.

Magyar történelmi emlékek. Kiadta a m. Akad. 7 köt.

Magyar történelmi tár. Kiadta a m. Akad. 3. 4. 5. köt.

Egy nagy szekrény, melynek egyik része irat — a másik könyvtárul szolgál.

X.

Kivonat az 185^{8/9} tanévben érkezett fontosabb rendeletekből.

1. Jul. 9. 17,526. sz. A gymnasium és reáltanodába csak elemi főtanodát végzett legalább 10 éves növendékek vetethetnek fel.
2. Jul. 12. 18,743. sz. A kath. magántanulók a vallásban csak illetékes áldozár által taníthatnak.
3. Aug. 16. 23,566. sz. Liturgika, vagyis a kath. egyház szertartásainak magyarázata, használatra elfogadtatik. Kiadja a sz. Istvánról címzett társulat.
4. Aug. 16. 24,234. sz. Meghagyatik, hogy a tanév elején az ifjúsággal az új pénz neme, értéke megismertessék, s annak a régi pénznemre és fordítva átszámításában gyakoroltassék.
5. Aug. 16. 23,182. sz. Orationum Tullianarum decas, helyeseltetik.
6. Aug. 18. 23,749. sz. Mondattan tanodai és magán használatra, készíté Gyurics Antal, helyeseltetik.
7. Aug. 21. 25,505. sz. Lateinische Gramm. für Gymn. v. Schinagl, helyeseltetik.
8. Aug. 25. 26,072. sz. Homeri Odysseae Epitome. P. I. v. Pauly, helyeseltetik.

9. Oct. 5. 28,219. sz. Jézus társasága a tanügyben a hatóságokkal postadíj nélkül közlekedik.
10. Oct. 5. 30,157. sz. Az új pénzzeli számvitel közöltetik.
11. Oct. 16. 31,893. sz. Az 1858. év nov. 1-től a közoktatási ministeriumhoz tartozó intézetekben a fizetések és szerződvények új pénzben számítandók.
12. Oct. 30. 32,511. sz. Meghagyatik, hogy az ifjúság a tanodai bizonyítványok mindennemű hamisításától okodásra komolyan intessék.
13. Nov. 14. 34,499. sz. Kurze Reichs- und Länderkunde des Kaiserthums Österreich, használata sürgettetik.
14. Nov. 29. 37,200. sz. Azon növendékek nevei közöltetnek, kik közelebbi időben tanodai bizonyítványt másod ízben kaptak.
15. Dec. 16. 37,869. sz. Dr. Lorenz ásványtani táblái ajánltatnak.
16. Jan. 7. 702. sz. Az ösztöndíjasokróli rovat- és értesítvénynek csak egy példánybani felterjesztése kívántatik.
17. Jan. 15. 1,609. sz. Koss Bertalan és Gerinst Ant. a tanintézetekből kizáratnak.
18. Jan. 22. 1,551. sz. Német-magyar tudományos Műszótár ajánltatik.
19. Febr. 18. 4,658. sz. Das Decimalrechnen und dessen Anwendung auf die neue östr. Münzwährung ajánltatik.
20. Febr. 22. 33,968. sz. A tanpénzt nem fizetők irányában a rendelet foganatbavétele meghagyatik.
21. Mart. 15. 6,806. sz. Néhány tanuló a tanpénz fizetésétől felmentetik.
22. April 7. 9,818. sz. Schenkl Görög elemi olvasókönyve, ford. Kiss Lajos, ajánltatik.
23. April 18. 11,069. sz. Ornithologie Europa's, v. Fritsch, ajánltatik.
24. April 21. 12,787. sz. A tanodákból kizárt ifjak nevei közöltetnek.

XI.

Kivonat az 185⁷/₈ és 185⁸/₉-ki jegyzőkönyvekből.

Tanodai osztály	185 ⁷ / ₈ tanév végén voltak	Az 185 ⁸ / ₉ -diki tanévben										Az 1857-8. tanévhez képest	
		Alsóbb osztályból felleptek		Ismétlők		Az év kezdetén voltak			Időközben el-távoztak	Második félévben jöttek	A tanév végén voltak	fogyott	növekedett
		helybeliek	vidékiek	helybeliek	vidékiek	helybeliek	vidékiek	összesen					
I.	21	20	4	4	—	18	10	28	2	—	26	—	5
II.	25	17	3	3	—	14	9	23	2	—	21	4	—
III.	7	16	2	1	—	14	5	19	1	—	18	—	11
IV.	12	4	—	5	1	9	1	10	—	—	10	2	—
Összesen	65	57	9	13	1	55	25	80	5	—	75	6	16

Sorozati kivonat az 185⁸/₉-ki tanév második felében.

Tanodai osztály	Bizonyítványt kaptak				Vizsgálatra meg nem jelent	Ideiglenes bizonyítványt nyert	Bizonyítványt nem kaptak
	kitüntet. első rendűt	első rendűt	második rendűt	harmadik rendűt			
I.	1	19	5	—	1	—	—
II.	—	21	—	—	—	—	—
III.	3	15	—	—	—	—	—
IV.	1	9	—	—	—	—	—
Összesen:	5	64	5	—	1	—	—

Második félévi vizsgálatok:

- 1) Az írásbeliek július 11—17-ig. A szóbeliek 18-tól a hó végeig. Különösen
 - 2) A vallástanból a hitbiztos jelenlétében július 25-kén.
 - 3) A nyilvános vizsgálat július 30-kán tartatott.
- Július 31-kén a hála szentmise végeztével az ifjúság szünnapokra szétbocsátott.

XII.

A tanuló ifjúság névsora s II. félévi osztályzata.

I. Osztály.		Bizonyítványi osztály	Helyzet szám	II. Osztály.		Bizonyítványi osztály	Helyzet szám
Bencsik Gáspár.		m. r.	22	Major Károl.		kimaradt	
Bódogh Kálmán.		e. r.	18	Meleghegyi László.		e. r.	7
Burics István.		e. r.	9	15. Miller János.		m. r.	21
Diószeghy István. †		e. r.	12	Murányi Kálmán. *		e. r.	15
5. Dudás Mihál. *		e. r.	19	Pulai István. ism. * †		e. r.	8
Faragó József. ifj. *		m. r.	23	Sánta Ferenc.		e. r.	14
Faragó József. id.		kimaradt		Schajermann Elek. ism.		e. r.	16
Fehér József. *		e. r.	11	20. Sebestyén István.		e. r.	4
Gál János. ism. *		e. r.	2	Szabó István.		e. r.	3
10. Gebei István.		vizs. n. jel. meg		Takó Ferenc. *		e. r.	6
Kovács Gábor.		m. r.	24	Terecskei Pál.		m. r.	25
Kovács Mihál.		e. r.	20	Tomor János. *		e. r.	5

	Bizonyítványi osztály		Helyzeti szám			Bizonyítványi osztály		Helyzeti szám	
	Kit.e.r.	e.r.				e.r.	Kit.e.r.		
25. Tóth-Márton András. * †				1	Banó József. ism. †				13
Tóth László. ism. *		17			Feuer László. héb. * †	Kit.e.r.			1
Vágó Pál. *		13			Fodor Gergely. *	e.r.			12
28. Zsigmond Sándor.		10			Horváth Béla. *	Kit.e.r.			2
II. Osztály.					5. Horváth József. * †	e.r.			5
Bózsó Vilmos.	m. félév.	elment			Kovács Antal. †	Kit.e.r.			3
Drozdik Ágost. ism. *	e.r.	15			Lőrincz István. Hoffm. ö. d.	e.r.			17
Farkas János.	e.r.	13			Major Gábor. †	e.r.			6
Gyurkovics Béla.	e.r.	17			Márk István.	e.r.			11
5. Horváth Mihál.	e.r.	21			10. Mihály József.	e.r.			14
Jeszenszki János.	e.r.	11			Mihály Imre. *	e.r.			16
Kovács Menyhért. *	e.r.	20			Molnár István. * †	e.r.			7
Löwengard Bernát. héb.	e.r.	9			Murányi Gyula.	m. félév.	elment		
Molnár Imre. *	e.r.	4			Peringer József.	e.r.			9
10. Molnár Sándor.	e.r.	2			15. Sánta György.	e.r.			10
Molnár Gábor. ism. * †	e.r.	12			Schwarz László. héb. * †	e.r.			4
Nagy László. *	e.r.	3			Steiner Móric. héb. †	e.r.			8
Nemes Sándor. ism.	e.r.	7			Szabó János.	e.r.			15
Oláh Imre. *	e.r.	10			19. Végh Elek. *	e.r.			18
15. Pataki Antal. *	e.r.	14			IV. Osztály.				
Spitzer Sándor. héb.	e.r.	6			Czapik Antal. ism. *	e.r.			3
Steiner Márton. héb. †	e.r.	1			Czirják Kálmán. ism., vácpüsp. ö. d. *	e.r.			6
Szabó István.		kimaradt			Fekete István.	e.r.			4
Szvácsik Mihál.	e.r.	16			Gonda Mihál.	e.r.			10
20. Tóth Ferenc.	e.r.	5			5. Gressai József. ism. †	e.r.			5
Tóth András.	e.r.	8			Hajagos Illés. *	e.r.			9
Vattay Géza. *	e.r.	18			Herczeg László. ism. *	e.r.			8
23. Veszélovski Máté.	e.r.	19			Sághi Imre.	e.r.			7
					Sütő Ferenc. ism.	e.r.			2
					10. Zima Károl. ism. *	Kit.e.r.			1

Jegyzet. Héb. = héber. — Ism. = ismétlő. — M. félév. elment = második félévben elment. — Hoffm. ö. d. = Hoffmannféle ösztöndíjas. — Vácpüsp. ö. d. = vácpüspöki ösztöndíjas. — Kit. e. r. = kitéttel első rendű. — E. r. = első rendű. — M. r. = második rendű. — Víz. n. jel. meg = vizsgálatra nem jelent meg. — * a rajztanulókat, — † az írásban kiünöket jelenti.

Figyelmeztetés.

A t. c. szülők és gondnokok figyelmeztetnek, miszerént a jövő tanév október hó 1-én veendi kezdetét. A felvételi vizsgálatok sept. 30-án fognak tartatni. — A magántanulók hasonlóan köteleztetnek magukat október 1-ső napján beiratni.

